

MAKSS VĒBERS

POLITIKA
KĀ PROFESIJA

Priekšlasījums, kuru noturēju pēc jūsu vēlēšanās, daudzējādā ziņā un neizbēgami sagādās jums vilšanos. No sarunas par politiķa profesiju jūs gluži nevilšus gaidāt, ka cilvēks paudīs savu viedokli par politiskās dzīves jaunumiem, taču tie tikai nobeigumā dos jums gluži formālu iegānu dažiem secinājumiem par politiskās rīcības ietekmi kopējā cilvēku dzīves vadīšanā. No priekšlasījuma jums nāksies pilnīgi izslēgt visus jautājumus par to, kāda politika šodien ir jāpiekopj un – tālāk – kādam ir jābūt tās saturam. Šie jautājumi neattiecas uz atbildi par to, kas vispār ir un ko var nozīmēt politika kā profesija. Un tagad – pie lietas!

Ko mēs saprotam ar politiku? «Politika» ir ļoti plašs jēdziens par jebkāda veida vadīšanu. Mēs varētu runāt par banku diskonta likmju politiku, arodbiedrību streiku politiku, pilsētas vai pagasta pašvaldības skolu politiku, kādas biedrības valdes politiku, vadot šo biedrību, un, visbeidzot arī par gudras sievas politiku, ietekmējot savu vīru. Dabiski, ka tik daudzas nozīmes mēs šovakar neaplūkosit. Mēs mēģināsim aptvert tikai to, kas attiecas uz *politiskās* savienības vadīšanu, kas tagadējos apstākļos nozīmē *valsts* vadīšanu un līdzdalību tādā vadīšanā.

Bet kas kalpo par izejas punktu socioloģiskam «politiskās» savienības iztirzājumam? Kas ir «valsts»? Tā neļauj sevi socioloģiski definēt pēc valsts paveikto uzdevumu uzskaitījuma, jo gandrīz nav iespējams atrast tādu uzdevumu, kuram kaut kur un kaut kad nebūtu pielikusi savu roku arī kāda politiska savienība; bet, no otras puses, nav arī tāda darba, ko veiktu *tikai un vienīgi* politiskās savienības (tātad – šobrīd valstis) vai to vēsturiskie priekšteči. Moderno valsti no socioloģijas viedokļa visdrīzāk var atšķirt pēc tā specifiskā *līdzekļa*, kuru valsts izmanto tāpat kā jebkura politiska savienība: tā ir fiziska

vardarbība. «Katra valsts tiek balstīta uz vardarbību,» savulaik teica Trockis Brestļitovskā¹. Un tā patiešām ir. Ja mēs iedomājamies tādu sociālo ainu, kurā vardarbībai nav vietas, *tad* ir zudis arī pats valsts jēdziens un *tad* ir iestājusies «anarhija»* šā vārda tiešajā nozīmē.

Nav runas par to, ka vardarbība būtu normālais un vienīgais līdzeklis valstij, bet īpatnējais gan tas gan ir noteikti. Tieši valsts un vardarbība ir nonākušas līdz intīmai tuvībai. Agrāk vardarbību ikdienišķi piekopa visdažādākajās savienībās, sākot ar dzimtām. Tagad mēs varam teikt, ka vienīgi valsts ir tāda cilvēku kopība, kura noteiktā apvidū (un teritorijā ir valsts pazīme) ar panākumiem pretendē uz *legitīmas fiziskās vardarbības monopolu*. Raksturīga mūsdienu pazīme ir tā, ka visas citas savienības vai atsevišķas personas iegūst tiesības uz fizisku vardarbību vien tādā mērā, kādā *valsts* no savas puses dod viņiem šīs tiesības.

Valsts ir vienīgais avots «tiesībām» uz vardarbību. Tāpēc mēs definēsim «politiku» kā centienus iegūt kādu daļu varas vai izmainīt varas sadalījumu vai nu starp valstīm, vai starp cilvēku grupām vienā valstī.

Lai kundzības uzņēmums varētu nepārtraukti pārvaldīt, tam ir nepieciešama, no vienas puses, tāda cilvēku rīcība, kas tiek orientēta uz paklausību šiem leģitīmajiem varas pretendentiem, un, no otras puses, tas pats var radīt sev paklausīgu rīcību, izrīkojoties ar fiziskas vardarbības veikšanai nepieciešamajiem elementiem – pārvaldes štābu un materiālajām lietām.

Uz to būtībā norāda arī valoda, dažus jautājumus apzīmējot par «politiskiem» jautājumiem, ministru vai ierēdņu – par «politisku»

* *An arche* (grieķu val.) – bez valdības.

darbinieku, kādu lēmumu – par «pieņemtu politisku motīvu dēļ». Visos šajos gadījumos ir domāts, ka jautājums, lēmums vai ierēdņa rīcība ir izskaidrojama ar varas pārdalīšanas, saglabāšanas vai sagrābšanas interesēm. Kurš piekoptj politiku, tas cīnās par varu – par varu vai nu kā līdzekli citu (gan ideālistisku, gan egoistisku) mērķu sasniegšanai, vai arī par varu kā tādu, par valdzinājumu, ko tā dod. Valsts un tās priekšteči citu politisko savienību veidā ir uz leģitīmas (tas nozīmē: par leģitīmu atzītas) vardarbības balstīta vienu cilvēku kundzība² pār citiem cilvēkiem. Ar savu pastāvēšanu tā liek pakļautajiem cilvēkiem *atzīt* valdītāju autoritāti. Kad un kāpēc viņi to dara? Kāds ir šīs kundzības iekšējais attaisnojums un uz kādiem ārējiem līdzekļiem tā balstās?

Sākumā runāsim par kundzības iekšējo attaisnojumu – tātad par tās trijiem principiālajiem *leģitimitātes* balstiem. Pirmais balsts ir «mūžīgi bijušā» autoritāte, ko rada kopš sirmas senatnes ierastie, negrozāmi ievērotie un tālab svētie senču *tikumi*: tā izveidojas «tradiccionālā» kundzība patriarha vai vecā kaluma firsta izpildījumā. Nākamo kundzības veidu rada neikdienišķas personības *izredzētības* (*Gnadengabe, Charisma*) autoritāte, kura nosaka padevību un uzticēšanos kādas noteiktas personas atklāsmei, varoņdarbiem vai citiem vadoņa cienīgiem veiktajiem; tā ir izredzēto kundzība, ko realizē pravietis vai – politikas sfērā – karavadonis, ievēlēts diktators, liels demagogs vai partijas līderis. Un, visbeidzot, ir iespējama «legalitātes» kundzība, kuru rada ticība legālo likumu nozīmībai un racionāli izveidotas noteikumu sistēmas pamatotai «kompetencei»; tā ir orientācija uz pakļaušanos likumā noteiktām saistībām; tā ir kundzība, ko realizē tagadējie «valsts kalpotāji» un visi pārējie viņiem līdzīgie šīs varas nesēji.

Saprotams, cik iedarbīgi ir tie baiļu un cerību – baiļu no maģisko spēku un šīs pasaules vareno atreibības, cerību uz atalgojumu šajā vai viņā saulē – motīvi, kuri dzīvē līdz ar visdažādākā veida interešu apmierināšanu nosaka padevību. Par to pēc brīža. Bet tad, ja mēs jautājam par šīs padevības leģitīmo pamatojumu, tas vienmēr galu galā izrādās kāds no trim nosauktajiem «tirajiem» tipiem. Priekšstatiem par varas leģitimitāti un tās iekšējo pamatojumu ir ļoti liela nozīme kundzības struktūras izveidošanā. Šie trīs tipi dzīvē ir sastopami visai reti. Šodien mēs nenodosimies tīro tipu reālā savijuma, savstarpējo pāreju un kombināciju izpētei, jo tas attiecas uz vispārējo valsts teoriju. Šoreiz mūs visvairāk interesē otrais no dotajiem tipiem – kundzība, kas pamatojas uz pakļauto cilvēku ticību viņu vadoņa personiskajai izredzētībai. Šeit vispilnīgāk atklājas «*Beruf*» augstākā nozīme. Pakļāvība pravieša, karavadoņa vai liela tautas sapulces un parlamenta demagoga izredzētībai nozīmē, ka personīgi viņš ir iekšēji «aicināts būt par vadoni ļaudīm, ka viņam pakļaujas viņa, nevis paražu un likumu dēļ. Viņš patiesi dzīvo savas «lietas» labad un «dzēnas pēc sava darba»³, ja vien viņš nav aprobežots un uzpūtīgs acumirkļa laimes luteklis. Viņa personas un viņa īpašību dēļ viņam seko mācekļi, svītas vai partijiskie līdzskrējēji. Itin visās vietās un laikos, kādus vien mēs zinām, ir pastāvējušas divas vissvarīgākās figūras: šamanis un pravietis, no vienas puses, karavīru un noziedznieku bandas vadonis – no otras. Bet tikai Rietumos ir sastopams kaut kas tāds, kas vairāk attiecas uz mūsu sarunu, proti, brīvā «demagoga» *politiskā* vadonība, kurai pamatu deva tikai rietumzemes. Tā sākās līdz ar Vidusjūras pilsētvalstu kultūru, un vēlāk izauga līdz ar parlamentāro partiju vadoņiem, kādiem radās vieta tikai rietumu konstitucionālajās valstīs.

Pēc «aicinājuma» radies politiķis nekur nav vienīgais dalībnieks uzņēmumā, kas cīnās par politisko varu. Ļoti liela loma šeit ir tiem palīgspēkiem, kurus viņš var izmantot. Ar ko sāk politiski valdošās aprindas, apliecinot savu varu? Tāds jautājums attiecas uz visām trijām politiskās kundzības formām – uz tradicionālo kundzību gluži tāpat kā uz legālo un «izredzēto».

Gluži dabiski, ka vadības štābs, kurš reprezentē politiskās pārvaldes uzņēmumu un uzņēmumu vispār, pakļaujas vadonim ne tikai triju norādīto leģitimitātes apsvērumu dēļ. Tē ir vēl divi līdzekļi, kas apelē pie cilvēku personiskajām interesēm, proti, materiālais atalgojums un sabiedriskais pagodinājums: vasaļu lēņi, patrimoniālo* ierēdņu muižas, tagadējo valsts kalpotāju algas no vienas puses – bruņinieku gods, kārtu privilēģijas, respekts pret ierēdni – no otras, lūks, ir alga. Bailes to zaudēt rada galējo un izšķirošo pamatojumu vadības štāba locekļu solidaritātei ar vadoni. Tas pamato arī «izredzēto» vadonību: vai nu militārais gods un kara laupījums, vai arī «spoils»** – pakļauto ekspluatācija, monopolizējot ierēdņu vietas, politiski nosacīta peļņa un pagodinājumi demagoga sekotājiem.

Jebkuras vardarbīgas kundzības uzturēšanai, gluži tāpat kā saimnieciska uzņēmuma uzturēšanai, ir nepieciešami noteikti materiālie resursi. Visas valstu iekārtas var sadalīt atkarībā no tā, vai pārvaldes štāba – ierēdņu vai citādi nosauktu cilvēku, ar kuru palīdzību vadonis rēķinās, rīcībā ir viņiem privāti piederoši pārvaldes līdzekļi, kas varētu būt nauda, ēkas, kara materiāli, transports u. tml., vai arī vadības štābs un vadības līdzekļi ir «šķirti» tādā pašā ziņā, kādā modernā kapitālistiskā uzņēmuma strādnieki un kalpotāji ir šķirti no ražošanas

* *Patrimonialis* (latīņu val.) – mantojums.

** *Spoils* (angļu val.) – laupījums, peļņa.

līdzekļiem. Tātad – vai nu vadība paliek pašam varas īpašniekam un viņš to īsteno ar savu kalpu, pārvaldnieku un uzticības personu palīdzību, neatdodot tam ne tiesības, ne materiālos līdzekļus, kurus viņi lieto, vai arī visi kļūst par īpašniekiem. Tāda atšķirība ir noteicama visos pagātnē bijušajos pārvaldes organizācijas veidos.

Politisko savienību, kurā materiālie pārvaldes līdzekļi pilnīgi vai daļēji atrodas pārvaldes štāba locekļu īpašumā, saucim par «kārtu» savienību. Vasalis, piemēram, lēņa līgumā apņemas no savas kabatas apmaksāt pārvaldes un tiesas spriešanas izdevumus izlēnotajā apgabalā un pats sarūpēt karam nepieciešamo ekipējumu un proviantu; tāpat rīkojas viņa vasaļi. No tā izriet, ka lēņu kunga vara balstās tikai uz personisku uzticības līgumu, kā arī uz to, ka lēņu īpašums un vasaļa sabiedriskā goda «leģitimitāte» rodas, nosaucot viņa kungu.

Bet itin visur, raugoties līdz pašiem senākajiem politiskajiem veidojumiem, mēs atradīsim tādu vadīšanu, ko veic kungs personiski, izmantojot viņa klētīm naturālā un naudas veidā atalgotus cilvēkus – vergus, pārvaldniekus, dienestlaudis un svītu, ar kuru palīdzību viņš mēģina saglabāt savās rokās pārvaldi, ko viņš apmaksā no savas kabatas, t. i., no viņa īpašumu ienākumiem izveidot no viņa personiski atkarīgu, no viņa klētīm un mantu kambariem apbruņotu un apgādātu karaspēku. Kārtu savienības kungam palīdz vadīt no viņa materiāli neatkarīga aristokrātija, ar kuru viņš dalās savā varā, bet otrajā gadījumā viņš izmanto piedzīvotājus un plebejus, izmanto tādu ļaužu šķiras, kam nav pilnīgi nekāda īpašuma un sociālā statusa, kuras materiālā ziņā ir «piekaltas» kungam un kuras nevar konkurēt ar kungu, stāvot uz kāda no varas pakāpieniem. Visas patriarhālās un patrimoniālās kundzības formas, sultānu despotijas un birokrātiskās valsts

organizācijas ir jāieskaita otrajā tipā, kuram birokrātiskā, t. i., racionāli veidotā modernā valsts pieder vislielākajā mērā.

Itin visur modernās valsts attīstība norisinās tādējādi, ka valdnieki atsavina pārvaldes varu no viņiem līdzās esošajiem «privātajiem» pārvaldes varas nesējiem – pārvaldīšanas un kara vešanas līdzekļu īpašniekiem, finansiālo iespēju un politisko priekšrocību baudītājiem. Šis process kopumā ir pilnīgi paralēls kapitālistiskā uzņēmuma evolūcijai, kas itin visur iespējž patstāvīgos ražotājus. Galu galā mēs redzam, ka modernajā valstī izveidojas tikai viens centrs, kas pārzina visu politiskās ietekmes līdzekļu lietošanu. Nevieni ierēdnis atsevišķi vairs nav tās naudas īpašnieks, kuru viņš izdod, un nav to ēku, uzkrājumu, ražošanas rīku un kara līdzekļu īpašnieks, ar kuriem viņš rīkojas. Tātad šodienas «valsts» realizē – tas ir svarīgi, lai definētu šo valsti, – konsekventu vadības štāba (tā ierēdņu un izpildītāju) nošķiršanu no materiālajiem līdzekļiem. Šis attīstības pēdējā fāze, kas norisinās mūsu acu priekšā, ir politisko līdzekļu un, līdz ar to, politiskās varas ekspropriatoru ekspropriācijas sākums. Revolūcija veic šo uzdevumu vismaz tādā mērā, kādā bijušo augšslāņu vietas ieņem vadoņi, kuri savas tiesības komandēt politiskās vadības štābu un rīkoties ar materiālajiem vadīšanas līdzekļiem iegūst varas uzurpācijas vai vēlēšanu ceļā un, tādējādi atvasina – vienalga, cik pamatoti, – savu leģitimitāti no pārvaldāmo cilvēku gribas. Paliek vēl cits jautājums, vai uz šāda, vismaz šķietamu panākumu pamata izdosies turpināt šo ekspropriāciju arī kapitālistiskajā uzņēmumā, kura vadīšana, par spīti tālejošām analogijām, savā būtībā norit pēc gluži citiem likumiem nekā politiskā vadīšana. Par to mums šodien nav daļas. Šeit es iztīrāju tīri *jēdzienisku* konstatējumu, ka modernā valsts ir hierarhiska savienība kundzības īstenošanai, kura noteiktā teritorijā ir monopolizējusi

leģitīmu fizisko vardarbību kā kundzības līdzekli un šim nolūkam pārņēmusi savu vadītāju rokās materiālos pārvaldīšanas līdzekļus, kuri agrāk piederēja dažādu kārtu locekļiem, un tādējādi aizvietojusi viņus ar pārvaldes piramīdas pašu virsotni.

Šāds politiskās ekspropriācijas process ar mainīgām sekmēm norisinās visās pasaules valstīs, un tā rezultātā patlaban valdnieku dienestā atrodas gan «politiķi pēc aicinājuma», gan ļaudis, kuri – atšķirībā no harizmatiskajiem vadoņiem – *iestājas* politisko vadītāju *dienestā* bez nodoma ieņemt kungu vietas. Viņi ļauj valdniekiem sevi izmantot valdnieku cīņā ar kārtu pārstāvjiem un par to saņem ne vien materiālos labumus, bet arī ideālo dzīves jēgu. Rietumzemju specifika ir tāda, ka *tikai* šeit *otrās* grupas profesionālie politiķi kalpo ne tikai valdniekiem. Pagājušos laikos viņi bija visnozīmīgākais politiskās varas un ekspropriācijas instruments.

Pirms mēs aplūkosim tuvāk šo profesionālo politiķu grupu, ir nepārprotami jānorāda uz apstākļiem, kuri nodrošina tās eksistenci. Ar politiku nodarbojas tie, kuri piedalās varas sadalīšanā starp politiskajiem veidojumiem un tāpat šo veidojumu iekšienē; ir gluži vienalga, vai cilvēkus par politiķiem padara apstākļi, vai viņiem tā ir blakusnodarbošanās, vai pamatnodarbošanās un atalgojuma gūšanas veids. Mēs visi esam «apstākļu radīti politiķi» tai brīdī, kad iemetam urnā vēlēšanu biļetenus vai citā līdzīgā veidā izpaužam savu gribu (piekrītot vai protestējot «politiskā» sapulcē, uzstājoties ar «politisku runu u. tml.), ar ko vairumam cilvēku tiek izsmelta viņu saskare ar politiku.

Politiku kā blakusprofesiju šodien piekopi partijiski izveidoto politisko organizāciju vadošo orgānu locekļi un uzticības personas, kuri, kā likums, iesaistās darbā tikai nepieciešamības gadījumos un

kuriem šis darbs nekļūst par viņu dzīves galveno saturu nedz materiālā, nedz ideālā ziņā. To pašu var teikt par valstu un citu organizāciju padomnieku korpusu, kurš veic savas funkcijas tikai pēc pieprasījuma. Tāpat vairums mūsu parlamentāriešu ar politiku nodarbojas tikai sesiju laikā. Pagātnē šādi cilvēku slāņi ietilpa noteiktās kārtās, kuru locekļiem piederēja militārie vai citu pārvaldei nepieciešamie līdzekļi, kā arī personiskas tiesības tos lietot. Lielākā daļa no viņiem stāvēja tālu no tā, lai ziedotu savu dzīvi tikai vai galvenokārt politikai, t. i., lielākā mērā, nekā to prasīja apstākļi. Viņi izmantoja savu kundzību galvenokārt rentes vai cita veida ienākumu gūšanai un stājās politisko savienību rīcībā tikai tad, kad viņu kungs vai viņu kārtas locekļi sevišķi pieprasīja iesaistīties politikā. Tieši tāpat nāca daļa no tiem palīgspēkiem, kurus valdnieks iesaistīja cīņā par politiskā privātuzņēmuma radīšanu, ar kuru izrīkoties varēs tikai viņš. Ar šādiem iesaukumiem valdnieks komplektēja lielu daļu no saviem padomniekiem, kuri nāca no dažādām korporācijām, senākos laikos no *Curia*⁴. Bet viņš, protams, nevarēja iztikt tikai ar šādiem, no gadījuma uz gadījumu sapulcinātiem cilvēkiem, amatieriem. Viņam vajadzēja arī štābu, kas sastāvētu no cilvēkiem, kuru dzīve ir veltīta tikai un vienīgi dienestam, tātad no *pilnīgiem* profesionāļiem. Tas, no kurienes valdnieks ņēma šādus izpalīgus, lielā mērā noteica topošā dinastiskā politiskā režīma struktūru un pat vēl vairāk – noteica arī attiecīgās kultūras veidolu kopumā. Pirmās vajadzību pēc šādiem spēkiem izjuta tās politiskās savienības, kuras bija vai nu politiski pilnīgi tikušas vaļā no valdnieka varas, vai arī to krietni ierobežojušas, – tā sauktās «brīvās» komūnas; viņu «brīvība» nenozīmēja to, ka tajās vispār nepastāvētu varmācīga kundzība, bet gan to, ka varas autoritātei nebija nekāda tradicionāla (pārsvārā reliģiski iekrāsota) pamatojuma. Vēstu-

riski šādas komūnas parādījās tikai un vienīgi Rietumos, kur Vidusjūras kultūras loka pilsētas kļuva par politiskām savienībām. Kā tad šajos gadījumos izskatījās tie, kuriem politika kļuva par *pamatprofesiju*?

Pastāv divi veidi, kā politiķim piekopt savu amatu. Viņš var dzīvot politikai (*für*), vai dzīvot «no» politikas (*von*). Šāds sadalījums nekādā ziņā nav absolūts. Parasti viens cilvēks piekopj abus šos veidus vai nu – vismaz – ideālā, vai – visbiežāk – arī pavisam materiālā nozīmē. Kurš dzīvo politikai, tas atrod tajā savas dzīves *iekšējo* satvaru: vai nu kā baudu no iegūtās varas, vai arī balstot savu garīgo līdzsvaru un pašcieņu apziņā, ka kalpošana viņa dzīves «lietai» piešķir šai dzīvei *jēgu*. Ar tādu iekšējo jēgu dzīvo ikkatrs nopietns cilvēks – gan savai lietai, gan arī no tās. Robežšķirtne te meklējama daudz dziļāk, t. i., ekonomikā. Proti, no politikas dzīvo tas, kurš cenšas padarīt politiku par stabilu savu *ienākumu avotu*, bet politikai dzīvo tas, kurš necenšas to izdarīt. Tādējādi katram, kurš grib dzīvot politikai šo vārdu ekonomiskajā nozīmē, valdošo privātīpašuma attiecību apstākļos ir jāspēj izpildīt pavisam triviāls nosacījums, ka normālos apstākļos viņš ir neatkarīgs no ienākumiem, kurus varētu dot politika. Tātad viņam ir jābūt pārtikušam vai jāieņem tāds stāvoklis, kas dod pietiekamu ienākumu apjomu. Ārpus šīm normālajām attiecībām dzīvo karavadoņa svīta vai revolucionāro ielu cīņu varoņi, kuriem saimniekošanas nosacījumi ir vienaldzīgi. Visi viņi dzīvo no nodevām, laupīšanas, konfiskācijām un kontribūcijām, starp kurām ir arī nenodrošinātu maksāšanas līdzekļu uzspiešana ar varu.

Parasti gan politikā iesaistītam cilvēkam ir jāiztiek ar paša resursiem. Bet ar to prasības vēl nav galā. Viņam ir jābūt tik «aizvietojamam» pie savu ienākumu avota, ka šo ienākumu gūšana vairs nav

atkarīga no spēka un domāšanas, ko personīgi viņš velta ienākumu gūšanai. Šādus ienākumus var saņemt kā renti, ja tā neprasa nekādu darbu. Tādu zemes renti senāk saņēma muižnieki, bet tagad – lielgruntnieki. Antīkajā sabiedrībā un viduslaikos to varēja iegūt arī par vergiem vai dzimtļaudīm, bet mūsdienās – no vērtspapīriem. Ne strādnieks, *ne* – tas ir ļoti jāievēro – uzņēmējs (vēl jo vairāk – modernais uzņēmējs) nevar attālināties no savu ienākumu avota. *Rūpnieks* ar to ir saistīts vēl ciešāk nekā lauksaimnieks, kura darbam ir sezonas raksturs. Rūpniekiem parasti ir par grūtu pat uz laiku atrauties no sava darba. Tikpat maz to var atļauties, piemēram, ārsts, un jo labāks un sekmīgāks ārsts viņš ir, jo mazākas viņa politiskās iespējas. Tīri tehnisku iemeslu dēļ vieglāk tas paveicams advokātam, kas tieši tāpēc spēlē nesalīdzināmi lielāku, dažkārt pat galveno lomu starp politiķiem. Šo kazuistiku mēs neturpināsim, bet izdarīsim dažus secinājumus.

Lai valsti vai partiju varētu vadīt ļaudis, kuri dzīvo tikai politikai un nevis no politikas šo vārdu ekonomiskajā nozīmē, politisko vadītāju aprindas ir jākomplektē «plutokrātiskā» veidā. Bet līdz ar to netiek apgalvots pretējais, proti, ka plutokrātiski veidotie politiskās vadības slāņi *nemēģinās* dzīvot arī no politikas, nemēģinās izmantot politisko kundzību savu ekonomisko interešu apmierināšanai. Par to nemaz nevar ieminēties – nav tādu politiķu, kuri to nedarītu. Tiek teikts tikai tas, ka tāds profesionālais politiķis nav piespiests uzreiz pārvērst naudā savus politiskos sasniegumus, ar ko nodarbosies tie, kuriem trūkst līdzekļu. Bet teiktais nenozīmē, ka trūcīgais politiķis tikai vai galvenokārt nodarbosies ar politikas izmantošanu savas rociņas paplašināšanai un pilnīgi nemaz nedomās vai maz domās «par lietu». Nekas nebūtu nepatiesāks par šādu pieņēmumu. Turīga cil-

vēka rūpes par savu ekonomisko drošību ir – apzināti vai neapzināti – kļuvušas par viņa dzīves pamatvirzienu. Konsekvents un aprēķiniem svešs politiskais ideālisms ja ne vienīgi, tad vismaz pa lielāku daļu nāk no tās sabiedrības daļas, kuras savas trūcības dēļ nekādi neturas pie esošās ekonomiskās kārtības; it sevišķi tas attiecas uz neikdienišķajiem, tātad uz revolucionārajiem periodiem. Teiktais nozīmē tikai to, ka *neplutokrātisks* politisko darbinieku (vadoņu un viņu svītu) rekrutēšanas veids kā savu pašsaprotamu priekšnoteikumu paredz nodarbošanos ar politiku kā regulāru un nozīmīgu ienākumu avotu. Politika var būt vai nu «goda» amats, kuru izpilda, kā jau mēs teicām, «neatkarīgi», t. i., turīgi cilvēki, kuri galvenokārt pārtiek no procentiem; vai arī politika kļūst pieejama mazturīgajiem, kuri tad saņem atalgojumu. No politikas dzīvojošais profesionālais politiķis var tikt uzturēts vai nu ar «mācītājmuižu»⁵, vai ar ierēdņa algu. Viņa ienākumi rodas vai nu kā atskaitījumi no viņa ievāktajām nodevām, tai skaitā no dzeramnaudām un kukuļiem kā šādu ienākumu formāli nelegālo paveidu, jeb viņam ir stingri noteikta alga naudā vai natūrā, vai tas viss kopā. Viņš kļūst līdzīgs tādām uzņēmējām, kādi senāk bija kondotjēri un amatu nomātāji vai pircēji; kāds mūsdienās ir amerikāņu «Boss»⁶, kurš savus izdevumus traktē par kapitāla ieguldīšanu vēlākai peļņas gūšanai līdz ar viņa ietekmes palielināšanos. Vēl citos gadījumos viņš saņem cieto algu kā redaktors un partijas sekretārs, tagadējais ministrs un ierēdnis.

Senāk tipiskais atalgojums, ko saviem atbalstītājiem deva valdnieki, uzvarējušie iekarotāji un partiju vadoņi, bija zemes lēnis, dāvinājums vai muiža; līdz ar naudas attiecību izplatīšanos šai virzienā sāka dominēt nodokļu vākšanas tiesību piešķiršana. Šodien pieņemtais atalgojums ir dažnedažādie amati partijās, avīzēs, arodbiedrībās,

slimokasēs, pašvaldībās un valsts darbā – tos visus piešķir partiju vadoņi par uzticīgu kalpošanu. Itin *visas* cīņas starp partijām ir ne vien cīņas par lietišķajiem mērķiem, bet arī par tiesībām komplektēt kadrus. Visas sadursmes starp partikulizācijas un centralizācijas tendencēm Vācijā galvenokārt izraisa jautājums par to, kur – Berlīnē, no vienas puses, vai Minhenē, Karlsruē, Drēzdenē – no otras, tiks pieņemti lēmumi par iecelšanu darbā. Partija tās izspiešanu no amatu dalīšanas uzņem daudz sāpīgāk nekā tās pasludināto mērķu noraidīšanu. Partijiska prefektu maiņa Francijā vienmēr nozīmē daudz vairāk un sacel lielāku troksni nekā grozījumi valdības programmā, kuri bieži vien ir tikai frazeoloģiski. Ir tādas partijas Amerikā, kuras pēc viņu kādreizējo pretrunu izzušanas⁷ ir kļuvušas tikai par «vietu mednieku apvienībām» un kuru lietišķās programmas mainās atkarībā no iespējām savākt vēlēšanu balsis. Spānijā līdz pat pēdējam laikam divas lielās partijas⁸ fabricēja «vēlēšanas» tā, lai ar šo vēlēšanu palīdzību konvencionālā veidā nomainītu vienu otru un katra no tām sarūpētu sev amatus. Spānijas kolonijās gan tā saukto «vēlēšanu», gan tā saukto «revolūciju» gadījumos runa ir tikai par «valsts sili», no kuras vēlas baroties uzvarētājs. Šveicē partijas māk draudzīgi vienoties par proporcionālu amatu sadalījumu. Daži šejienes «revolucionārie» konstitūciju projekti, piemēram, pirmais Bādenei paredzētais, vēlējās attiecināt šo sistēmu uz ministru vietām un traktēja valsti līdz ar visām tās amatpersonām kā muižu izlēpošanas iestādi. Visvairāk par to bija sajūsminājusies Centra partija⁹, kuras programma Bādenē paredzēja neņemt vērā vēlēšanu rezultātus un veidot proporcionālu ierēdņu pārstāvniecību starp konfesijām. Līdz ar vispārējās birokratizēšanās ietvaros augošo ierēdņu skaitu un augošo pieprasījumu pēc ierēdņu vietām kā *nodrošinātas pārticības* iespējām visās partijās pastip-

rinās partiju aktīvistu tendence uzlūkot partiju par līdzekli šo iespēju iegūšanai.

Bet pretstatu minētajām tendencēm rada modernās ierēdniecības attīstība par savās specialitātēs ilggadīgi izglītojušos augsti kvalificētu garīgā darba spēku, ko integrē augsti attīstīts savas kārtas *goda* kodekss. Bez šāda kodeksa pār mums vējotu šausminošas korupcijas un vispārējas muļķības draudi, un arī tīri tehniskā ziņā būtu apdraudēta valsts aparāta darbība, kuras nozīme tautsaimniecībā, it īpaši tās sociālajā aspektā, aizvien pieaug un pieaug. Amerikas Savienotajās Valstīs «*Civil Service Reform*»¹⁰ ir izbeigusi to diletantismu pārvaldē, ko ASV piekopa simti tūkstošu laupītājpolitiku, ieskaitot pastniekus, kurus nomainīja ik pēc katrām prezidenta vēlēšanām, neļaujot tiem strādāt visu mūžu. Šādu attīstību noteica pārvaldes tehniskās vajadzības, kuras nevarēja ignorēt.

Eiropā ierēdņu specializācija parādījās jau pirms piecsimtgadjiem. To aizsāka itāļu pilsētas un sinjorijas, kā arī normāņu iekarojumu rezultātā radušās monarhijas. Izšķirošais solis tika sperts valdnieku finanšu sistēmā. Ķeizara Maksa¹¹ veikto pārvaldes reformu gaita atklāj to, ar kādām pūlēm ierēdņi galēja posta un turku kundzības apstākļos atstādināja firstus – tolaik joprojām galvenokārt bruņiniekus – no darbības finanšu sfērā, kur viņu diletantisms bija vismazāk paciešams. Kara tehnikas attīstība noteica profesionālo virsnieku, bet izsmalcinātas tiesvedības parādīšanās – speciāli izglītotu juristu rašanos. Šajās trijās sfērās profesionālie ierēdņi galīgo uzvaru attīstītajās valstīs guva 16. gadsimtā. Tādā mērā, kādā patvaldnieku absolūtisms uzveica kārtas, valdnieki deleģēja savus pienākumus profesionālajiem nozaru ierēdņiem, bez kuriem patvaldnieki nebūtu tikuši pie uzvaras.